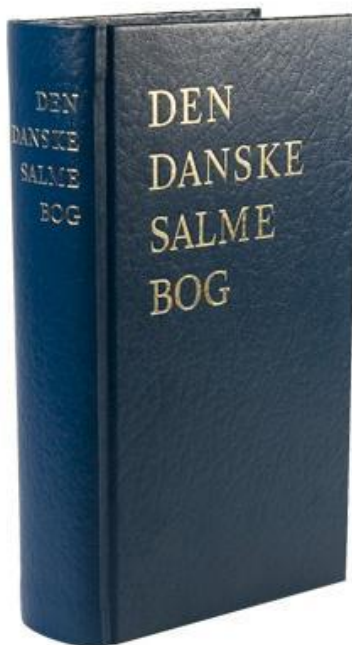

En pdf-artikel fra www.salmedatabasen.dk af cand.theol. Erik Norman Svendsen

Den Danske Salmebog (2002)

Publiceret i februar 2018

Den Danske Salmebog (2002)

Artiklen er i 2014 udgivet i 'Salmesang. Grundbog i Hymnologi' - Redigeret af Peter Balslev-Clausen og Hans Raun Iversen, Det kgl. Vajsenhus' Forlag og gengivet på Salmedatabasen med tilladelse fra forfatteren, redaktørerne og forlaget. Erik Norman Svendsen er cand.theol., kongelig konfessionarius samt tidligere biskop over Københavns Stift

Pinsedag 2003 blev en ny salmebog med navnet *Den Danske Salmebog* (2002) taget i brug i alle landets domkirker og hovedparten af sognekirkerne. Forinden var salmebogen blevet autoriseret den 29. juli 2002 af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II med navnet *Salmebogen 2002*, til brug ved gudstjenesterne i Den Danske Folkekirke.

Navnet (*Salmebogen 2002*) vakte diskussion, hvilket fik kirkeminister Tove Fergo til efter samråd med biskopperne at anmode Dronningen om, at titlen på den nye salmebog ændredes fra *Salmebogen 2002* til *Den Danske Salmebog* (2002). Dronningen "bifaldt" dette den 7. oktober, og hermed fik salmebogen samme navn som sin forgænger, der blev kongelig autoriseret den 25. februar 1953. Med navnet *Den Danske Salmebog* blev der samtidig grebet tilbage til den første autoriserede salmebog i Danmark, Hans Thomissøns højt berømmede *Den danske Psalmebog* fra 1569.

Hermed sluttede 12 års arbejde, først i en af kirkeminister Torben Rechendorff (K) (født 1937) nedsat styringsgruppe og siden i den ligeledes af ham nedsatte salmebogskommission. Forinden havde Rechendorff fået en ny bibeloversættelse og en ny alterbog og ritualbog autoriseret. Arbejdet med en ny salmebog betragtede Torben Rechendorff selv som "sagen frem for alle de andre" (Rechendorff 2008, 93). Det var en personlig triumf, at han nåede at nedsæt-

te salmebogskommissionen den 5. januar 1993, få uger før den borgerlige regering med Poul Schlüter (K) som statsminister måtte gå som følge af Tamilsagen. I stedet tiltrådte en socialdemokratisk ledet regering med Arne O. Andersen (CD) som kirkeminister, der bød kommissionen velkommen på dens første møde i marts 1993.

Styringsgruppen

I 70'erne og 80'erne udkom en række salmebogstillæg, der optog mange af de nye salmer og salmemelodier, som var blevet skrevet i tiden efter *Den danske Salmebog* (1953). De mange udgivelser fik i november 1990 kirkeminister Torben Rechendorff til at nedsætte en styringsgruppe¹ med den opgave at forberede nedsættelsen af først et udvalg til udarbejdelse af et officielt salmebogstillæg, og derefter at fremkomme med forslag til kommissorium og sammensætning af en egentlig salmebogskommission. På den måde blev det sikret, at salmebogstillægget blev første del af arbejdet med en ny salmebog. De nye salmer skulle have en prøvetid i menighederne, før kommissionen tog stilling til, hvilke salmer der skulle optages i en

¹ Styringsgruppen bestod af biskop Bertil Wiberg (formand), provst Erik Norman Svendsen, rektor, dr. phil. Else Marie Bukdahl, universitetslektor, dr.theol. Jens Holger Schjørring, højskoleforstander mag.art. Grethe Rostbøll samt organist Henrik Fibiger Nørfelt.

ny salmebog. Endelig skulle styringsgruppen have kontakt til Dansk Salmeregistrant, Institut for Kirkehistorie på Københavns Universitet. Her havde lic.theol., sognepræst Peter Balslev-Clausen i årene 1988-91 sammen med professor, dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen og forretningsfører Vagner Lund gennemført en undersøgelse blandt præsterne i 11 udvalgte provstier af det faktiske salmevalg igennem to kirkeår ved gudstjenester og kirkelige handlinger samt en tilsvarende undersøgelse blandt organisterne af melodivalget.²

Det var Torben Rechendorffs udtrykkelige hensigt at styringsgruppen skulle indgå samlet i den kommende salmebogskommission. Det skete dog ikke fuldtalligt. Bertil Wiberg ønskede på grund af alder ikke at fortsætte i selve kommissionen, og universitetslektor Jens Holger Schjørring afstod på grund af en opgave for Det Lutherske Verdensforbund.

Tillæg til Den Danske Salmebog

Allerede i maj 1991 kunne kirkeminister Torben Rechendorff nedsætte et redaktionsudvalg til udarbejdelse af et officielt salmebogstillæg.³ Det skulle arbejde hurtigt og fremlægge forslag til såvel tekster som melodier. Man var i udvalget enige om at bevæge sig ud til salmegenrens grænser for at få dem afprøvet, ligesom der blev optaget salmer i tillægget, ”som kun enkelte medlemmer har haft et stærkt ønske om at få

afprøvet”.⁴ Over 2.000 salmer blev gennemgået og vurderet efter deres teologiske indhold og litterære kvalitet i forhold til deres anvendelighed.

I februar 1994 kunne det nye tillæg præsenteres for offentligheden, med 188 numre, heraf 27 bibelske salmer og lovsange. 1994-tillæggets tekster var for de flestes vedkommende skrevet efter 1953 af bl.a. K.L. Aastrup, Johannes Johansen, Hans Anker Jørgensen, Holger Lissner, Jørgen Michelsen, Lisbeth Smedegaard Andersen, Jørgen Gustava Brandt, Johannes Møllehave, Lars Busk Sørensen, nordmanden Svein Ellingsen og svenskeren Anders Frostenson. Sammen med tillægget udkom også en melodibog med de nye melodier.

Kritikken af tillægget var hård, ikke mindst fra grundtvigsk og tidehvervsk hold, men det blev indført i omkring halvdelen af landets sognekirker. To år senere iværksatte salmebogskommissionen i samarbejde med biskopperne en undersøgelse blandt præster og organister af brug og vurdering af de forskellige salmebogstillægs tekster og melodier. Det omfattende materiale blev bearbejdet⁵ og indgik efterfølgende i kommissionens arbejde med de nye salmer.

² Undersøgelsens resultat er offentliggjort i *Hymnologiske Meddelelser* 1993 (teksterne) og 1994 (melodierne).

³ Udvalget bestod af rektor Gerhard Pedersen (formand), organisterne Ole Brinth og Margrethe Østergaard, sognepræsterne Henrik Ellegård Frederiksen, Betty Højgaard og Niels Jørgen Kobbersmed samt lærerne Poul Dam, Ditte Krøgholt, Viggo Ernst Thomsen og Bent Windfeld. Sognepræst Peter Balslev-Clausen var sekretær.

⁴ Forordet 15. februar 1994.

⁵ Af cand.theol. Margit Svendsen.

Kommissionen og kommissoriet

Styringsgruppens forslag til kommissorium blev fulgt af kirkeministeren og offentliggjort sammen med navnene på salmebogskommissionens medlemmer⁶.

I kommissoriet, dateret december 1992, fastslås det indledningsvis, at kommissionen er nedsat på baggrund af en ny generation af salmedigtere og komponister og de mange nye salmeudgivelser, der er udkommet siden Den Danske Salmebog, hvortil kommer, at en ny bibeloversættelse, en ny alterbog og nye ritualer er blevet autoriseret. På den baggrund skønnes det, at tiden er inde til, at der fremlægges forslag til en ny salmebog samt tilhørende koralbog.

⁶ Salmebogskommissionen af 5. januar 1993 bestod af: Biskop Erik Norman Svendsen (formand), rektor, dr.phil. Else Marie Bukdahl, organist Henrik Fibiger Nørfelt, organist Inge Bønnerup, organist Jørgen Ernst Hansen, biskop Søren Lodberg Hvas, sognepræst Betty Højgaard, lektor Jørgen I. Jensen, sognepræst Jørgen Kjærgaard, sognepræst Niels Jørgen Kobbersmed, højskoleforstander Helga Koldby Kristiansen, lærer Ditte Krøgholt, sognepræst Eva Meile, programredaktør Birgit Meister, organist Peter Møller, docent Ingolf Olsen, rektor Gerhard Johs. Pedersen, overlærer Vibeke Skov Christensen, professor, Kgl. Konfessionarius dr. phil. Christian Thodberg, sognepræst Anne Birgitte Villadsen og redaktør dr.phil. Henrik Wivel. Efter Schlüter-regeringens fald indtrådte den afgående kulturminister, mag. art. Grethe Rostbøll. I 1994 udtrådte Inge Bønnerup, i 1995 Christian Thodberg og i 1996 Jørgen I. Jensen, mens organist Ole Brinth indtrådte i 1995 og sognepræst Peter Balslev-Clausen i 1997 mhp. det 19. århundrede. Organist Peter Møller døde i 1999 og overlærer Vibeke Skov Christensen i 2002. Kort før sin død i juli måned nåede hun at underskrive salmebogskommissionens endelige betænkning. Sekretariatet bestod af sognepræst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen (tekstsekretær), organist Margrethe T. Østergaard (melodisekretær) og kontorchef i Kirkeministeriet Finn Langager Larsen (juridisk sekretær). Efter sin udnævnelse til departementchef i 1998 afløstes han af kontorchef Marjun Egholm. Sammen med formanden udgjorde de tre sekretærer kommissionens daglige ledelse.

Salmebogen skulle have en sådan bredde, at den dækkede behovet for salmer såvel ved folkekirkens gudstjenester, herunder børne- og familiegudstjenester, samt ved kirkelige handlinger og i det personlige andagtsliv, ligesom den skulle indeholde salmer fra den danske salmesangstradition og fra vores egen tid. Ved udvælgelsen af salmer fra tidligere tider skulle der lægges vægt på salmer, der var i brug, og som repræsenterede forskellige perioder i dansk salmedigtningens historie, og tidligere tiders salmetekster skulle gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog salmernes anvendelighed i en gudstjenestelig sammenhæng skulle tages i betragtning.

Ved udvælgelsen af salmer fra vores egen tid skulle der lægges vægt på salmer med teologisk og litterær kvalitet, der indholdsmæssigt nyfortolkede og poetisk nyformulerede de bibelske tekster samt salmer til tekster i kirkeåret, der kun perifert eller slet ikke var berørt i *Den Danske Salmebog* fra 1953. Der blev i kommissoriet udtrykkeligt gjort opmærksom på, at kommissionen skulle lægge vægt på indvundne erfaringer fra de hidtil udsendte tillæg til 1953-salmebogen, især det kommende officielle salmebogstillæg. Endelig blev opmærksomheden henledt på nyere salmer fra andre lande, især de nordiske, som gennem gendigtninger eller oversættelser naturligt ville kunne anvendes i en dansk sammenhæng.

Der skulle endvidere lægges vægt på melodier, som var en del af den levende salmesangstradition, og også de skulle gengives i en så oprindelig form som muligt under hensyntagen til deres anvendelighed i nutidig gudstjenestesammenhæng. Opmærksomheden blev endvidere henledt på melodier, som skønnes at kunne tilføre dansk kirkesang yderligere kunstnerisk

dimension. Ved udvælgelse af melodier fra vores egen tid skulle der lægges vægt på kvalitet, anvendelighed og alsidighed. Også spørgsmålet om melodihenvisninger og om hvorvidt teksterne burde forsynes med melodisats blev kommissionen anmodet om at overveje.

Kommissionen skulle endelig drage omsorg for en grundlæggende revision af salmebogens bønnebog samt overveje omfang og indhold af de såkaldte påmindelses- og trøsteord, og i hvilken form Luthers lille Katekismus skulle indgå i den nye salmebog.

Kommissionen fik mulighed for at kontakte folk uden for kommissionen for at få særlige områder belyst, og den blev anmodet om så vidt muligt at afslutte sit arbejde inden udgangen af 1997.⁷

I modsætning til tidligere salmebogskommissioner, hvor der kun havde siddet præster, bestod denne af både præster/teologer, organister/musikkyndige, litteraturfolk og brugere. En stor og bredt sammensat kommission på 22 personer. Også kommissoriet var mere omfattende end ved tidligere salmebogsudgivelser, idet det omfattede både revision og fornyelse af salmestoffet, udarbejdelse af en melodisamling/koralbog og fornyelse af salmebogens bønnebog. Desuden var det en forudsætning, at salmebogen fortsat skulle indeholde den senest autoriserede alterbog samt ritualbog.

Syv underudvalg

Det meget omfattende kommissorium medførte, at kommissionen på sit andet møde i 1993 besluttede at dele sig i syv underudvalg, som skul-

le gennemarbejde salmestoffet fra forskellige perioder, melodistoffet og bønnebogen. De skulle fremlægge deres indstillinger for kommissionen, der traf alle afgørelser ved plenummøder:

1. Salmer fra oldtiden til og med 16. århundrede, herunder Martin Luther og Hans Christensen Sthen.
2. Salmer fra det 17. århundrede, især Thomas Kingo.
3. Salmer fra det 18. århundrede, især Hans Adolph Brorson.
4. Salmer fra det 19. århundrede, især N.F.S. Grundtvig og B.S. Ingemann.
5. Salmebogens tekst- og bønnebog, herunder Luthers lille Katekismus fra 1529.
6. Salmer fra det 20. århundrede (først nedsat i januar 1996).
7. Det kirkemusikalske udvalg.

De syv underudvalg mødtes mindst et par gange mellem hvert kommissionsmøde. De fire første underudvalg havde først og fremmest til opgave periodevis at gennemgå alle 754 salmer i *Den Danske Salmebog* (1953) og fremkomme med indstilling om, hvilke der skulle videreføres i den nye salmebog og i hvilken version. Ikke mindst er Kingos og Brorsons salmer i tidens løb ofte blevet bearbejdet af skiftende kommissioner, hvilket gjorde det relevant at overveje, om de skulle gengives i en mere oprindelig form.⁸ Men også Grundtvigs salmer gav jævnligt anledning til overvejelser om, hvilken af hans egne versioner, der skulle foretrækkes. I de første år af kommissionens arbejde fyldte de fire første underudvalgs arbejde og indstillinger langt mest i kommissionens arbejdsproces, der naturligt nok tog udgangspunkt

⁷ Salmebogskommissionens kommissorium er aftrykt som Bilag 1 i *Forslag til Ny Salmebog. Betænkning afgivet af den af Kirkeministeriet nedsatte Salmebogskommission. Bind 1. Betænkning nr. 1381.*

⁸ Jf. kommissoriets bemærkninger herom.

i den autoriserede salmebog fra 1953. Men de fire underudvalg havde også opmærksomheden rettet mod tekster, der ikke var optaget i 1953-salmebogen, af bl.a. Hans Adolph Brorson, Ambrosius Stub, H.C. Andersen, B.S. Inge-mann og N.F.S. Grundtvig.

Underudvalg 5 havde til opgave at arbejde med og forny salmebogens afsnit med bønner, bibelord og uddrag af Martin Luthers lille Katekismus. I den forbindelse bearbejdede Søren Lodberg Hvas 1953-salmebogens ældre række af morgen- og aftenbønner til ugens dage, der oprindeligt er forfattet af Ove Høegh-Guldberg i 1770'erne. En ny række morgenbønner, til brug ved de radiotransmitterede morgenandagter i Københavns Domkirke, blev fremlagt sammen med en række nye aftenbønner, skrevet af sognepræst ved Domkirken Johannes Væрге. Men også bønner til "det daglige liv" blev hentet fra nyere danske og udenlandske samlinger. Endelig arbejdede udvalget med afsnittet "Bibelord til opmuntring og trøst" samt en ny oversættelse af Luthers lille Katekismus.

Underudvalg 6 trådte først i funktion i 1996, da hovedparten af salmerne fra 1953-salmebogen var blevet grundigt kommissionsbehandlet én gang. Erfaringerne fra brugerne af de forskellige salmebogstillæg, især *Tillæg til Den Danske Salmebog*, forelå i 1997. Med 11 medlemmer var det kommissionens største underudvalg. Her gennemgik man samtlige salmer fra det 20. århundrede i såvel *Den Danske Salmebog* (1953) som i de forskellige tillæg til salmebogen. Desuden gennemgik man salmebøger og forfatterskaber efter 1953-salmebogen, herunder også svenske og norske salmebøger og salmebogstillæg. Endelig førstebehandlede man indsendte salmer. Vedrørende melodier til tekster fra *Den Danske Salmebog*

(1953) knyttede udvalget naturligvis til ved traditionens melodistof, men man fremlagde tillige melodier både fra tidligere tider og vores egen tid såvel til traditionens salmetekster som de nye salmer. Arbejdet med melodierne foregik sideløbende med tekstarbejdet, hvilket var frugtbart for begge processer. Fra starten bestræbte man sig på at tilgodese samtidighed mellem tekst og melodi, ikke mindst med hensyn til salmerne fra 1800-tallet, hvor de romantiske melodier havde været trængt i baggrunden i den hidtidige koralbog.⁹

En syngende kommission

I hele kommissionens arbejdsperiode mødtes man 3–4 gange årligt, 2-3 dage på forskellige kursus- og konferencejendomme, hvor man kunne arbejde uforstyrret og koncentreret. I alt blev der i årene 1993–2002 afholdt 34 kommissionsmøder, der alle blev grundigt forberedt af kommissionens formand og tre sekretærer, som også tog sig af en række praktiske og principielle spørgsmål som f.eks. opfølgning af kommissionsmøderne, tilknytning af konsulenter, forholdet til offentlighed/presse og den langsigtede planlægning.

En typisk arbejdsdag i kommissionen begyndte kl. 9.00 med morgensang og -bøn og sluttede som regel ved 19.30 tiden om aftenen. Her fik kommissionen af og til besøg udefra, bl.a. af sekretæren for den norske salmebogskommission, pastor Åge Haavik og formanden for den svenske salmebogskommission, biskop Olle Nivenius, der orienterede om arbejdet med hhv. den nye norske og den nye svenske salmebog. Ellers var aftenerne afsat til samvær og

⁹ En nærmere redegørelse for den enkelte underudvalgs arbejde og sammensætning kan læses i Kjærgaard 2008, 246–250.

afslapning, hvilket i høj grad var nødvendigt efter en lang arbejdsdag, hvor bølgerne kunne gå højt.

Det forberedende arbejde med tekster og melodier foregik i underudvalgene, men alle afgørelser blev truffet i møder, hvor hele kommissionen var samlet. Ikke mindst voldte spørgsmålet om tilbageføring af salmerne til en så oprindelig form som muligt, mange bryderier og var særdeles tidskrævende. Afgørelserne foregik ved afstemning, med mindre der var konstateret fuld enighed. Udelukkelse af en salme fra 1953-salmebogen samt optagelse af en salme eller melodi, som ikke stod i den autoriserede salmebog, krævede absolut flertal. Ofte blev en tekst sendt tilbage til fornyet udvalgsarbejde.

Når en salmetekst var færdigbehandlet i kommissionen blev melodispørgsmålet efterfølgende drøftet først i det kirkemusikalske udvalg og senere i kommissionen, der derfor ofte brød ud i sang for at få det bedste grundlag til vurdering af samspillet mellem tekst og melodi. Gennemsyngning af salmerne på ofte flere melodier var en kærkommen og debatskabende afveksling i det koncentrerede tekstarbejde. For andre kursister et kuriosum, som gav anledning til interesserede spørgsmål.

Statusrapporten 1996

Det var fra starten kommissionens hensigt at være så åben om arbejdet som muligt. Alligevel blev den af og til kritiseret for at være lukket og hemmelighedsfuld. Men kort før jul 1996 udsendte kommissionen en såkaldt statusrapport, hvor de forskellige underudvalg (med undtagelse af udvalg 6, der var nedsat samme år) fremlagde en række kontroversielle eksempler på arbejdet med tilbageføringer af såvel tekster som melodier samt forslag til nye bønner.

Kommissionen ønskede hermed at imødekomme ønsket om information om sit hidtidige arbejde, samt få en fornemmelse af, hvor vidtgående ændringer af indsungne salmer, menighederne ville acceptere.

Statusrapporten blev desuden sendt til omkring 40 fagkyndige med anmodning om en lektøruddtalelse. Flere svarede slet ikke, men i alt indkom 163 reaktioner. En del fandt kommissionen for elitær og styret af museale interesser, og en anmelder kaldte statusrapporten for »salmebogskommissionens lavstatusrapport.«

Reaktionen efter statusrapporten gjorde kommissionen mere tilbageholdende med tilbageføring af kendte og indsungne salmer, ikke mindst af hensyn til salmernes virkningshistorie i skiftende salmebøger. Men der lå et stort og sagligt arbejde bag forslagene om tilbageføringer, ikke mindst Kingos og Brorsons salmer. De var i historiens løb blevet kortet ned og ændret af skiftende kommissioner i en grad, så både sprog og indhold havde lidt skade; og derfor blev en række salmer fra især det 17. og 18. århundrede ført tilbage til en mere oprindelig ordlyd, ligesom udskudte vers blev genindsat for at give salmerne deres oprindelige friskhed og poetiske kraft tilbage.

Offentligheden

Kommissionen brugte ud over arbejdet i underudvalg og kommission en del tid på at orientere om sine overvejelser og beslutninger ved præstekonventer, kirkehøjskoler, sogneaftener og stiftsmøder, hvor der også var lejlighed til at drøfte kontroversielle spørgsmål direkte med brugerne. Samme form benyttedes i Danmarks Radios udsendelser ”Salmeværkstedet” (1995-96), hvor kommissionsmedlemmer og lyttere

for åben mikrofon drøftede vanskelige spørgsmål med hinanden, f.eks. hvilken version af Kingos ”Sorrige og glæde de vandre til hobe”, der skulle foretrækkes. Også debatten i forskellige dagblade, først og fremmest *Kristeligt Dagblad*, blev nøje fulgt og kommenteret i nødvendigt omfang.

Som et kuriosum kan nævnes, at dagbladet *Ekstra Bladet* på et tidspunkt anmodede om aktindsigt i alle bilag vedrørende drikkevarer gennem tre år. På et efterfølgende kommissionsmøde i Gentofte en fredag eftermiddag afbrød en journalist og fotograf fra avisen forhandlingerne for at stille spørgsmål og tage fotos af kommissionens medlemmer. Der var dog kun kaffe, te og vand på bordene! Om søndagen bragte avisen en mindre artikel med overskriften: ”Guds fugtige sangfugle.” Sagen var hurtigt gået i glemmebogen, hvis ikke den kristne afholdsbevægelse havde anklaget kommissionen for drikfældighed og anbefalet ministeren, at den fremover afholdt sine møder på et af landets afholdshoteller. Det blev til kommissionens glæde afvist af kirkeminister Margrethe Vestager (R).

Redaktionsgruppen

Ved nytårstide 1999 var arbejdet så langt fremme, at kommissionen kunne nedsætte en redaktionsgruppe til at gennemgå det omfattende foreliggende materiale med henblik på opsamling, afrunding og konsekvenskorrektur. Afslutningen på arbejdet nærmede sig og dermed en række afgørelser, der havde været udskudt eller eventuelt skulle revurderes. Redaktionsgrup-

pen¹⁰ arbejdede koncentreret på fuld tid i perioden 20. januar til 5. marts 1999.

Forslag til ny salmebog 2000

I februar 2000 afleverede kommissionen *Forslag til Ny Salmebog. Betænkning nr. 1381* i to bind til kirkeminister Margrethe Vestager. Bind 1 med en indledning ved kommissionen, hvor der er redegjort for salmebogssagens hidtidige forløb, samtlige 767 salmer, en fornyet bønnebog, bibelord til opmuntring og trøst samt en ny oversættelse af Martin Luthers lille Katekismus. Bind 2 med underudvalg 7's forord samt alle melodier i enstemmig sats. Senere udkom bind 3 med flerstemmige melodier (koralbog).

Interessen i offentligheden var stor, og der blev holdt pressemøde i kirkeministeriet den 1. marts, hvor både aviser, landsdækkende TV og radio var mødt op. Allerede samme dag havde de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer indrykket en halvsides annonce i *Kristeligt Dagblad* med overskriften: ”Giv mig Guden salmetone!” og med underteksten: ”21% af Danmarks befolkning er under 18 år....hvorfor er så kun 3% af salmerne i forslaget til den nye salmebog skrevet i deres sprog?”

Af de 754 salmer i *Den Danske Salmebog* (1953) var 628 optaget i kommissionens forslag, enten helt uændret eller i delvis tilbageført form. Halvdelen af Kingos salmer havde kun få eller ingen ændringer, og det samme gjaldt for 190 af de 225 originale Grundtvig-tekster. I alt 127 salmer fra *Den Danske Salmebog* (1953) var gledet ud, og 117 nye salmer var kommet ind. Af de 117 nyoptagne salmer var 35 fra før

¹⁰ Redaktionsgruppen bestod af Erik Norman Svendsen, Søren Lodberg Hvas, Gerhard Pedersen, Jørgen Ernst Hansen, Peter Balslev-Clausen og Margrethe T. Østergaard.

1900, mens 82 var fra det 20. århundrede, heraf 47 digtet efter 1953.

Forslagets melodisamling havde udvidet repertoiret i forhold til *Den Danske Koralbog*. En del af pietismens salmer havde fået nye henvisninger til samtidens melodier, herunder Freylinghausens og Sperontes' samlinger. Mens tilvæksten af melodier til og med det 18. århundrede i vid udstrækning var fra dansk og tysk tradition, var tilvæksten fra det 19. århundrede fortrinsvis dansk med enkelte melodier fra anglikansk tradition. Melodierne til de nye salmer fra det 20. århundrede var fortrinsvist af dansk eller nordisk oprindelse.

I sin "Indledning" gjorde kommissionen udtrykkeligt opmærksom på, at en fremtidig auto-ri-sation kun ville omfatte teksterne, ikke melodierne. Samtidig anbefaledes det at udsende salmebogen i to udgaver: én med og én uden melodier. Afslutningsvis understregedes: "Salmebogs-kommissionen har i sit arbejde til stadi-gighed haft salmebogens fremtidige brug for øje. Det er kommissionens ønske, at den kom-mende salmebog vil blive menighedens bog i kirken og i hjemmene, ved møder, ved kirkelige arrangementer, ved den kirkelige undervisning og i den enkeltes kristenliv."

Bibelske salmer

Det mest kontroversielle spørgsmål i kommis-sionen var, om et afsnit med bibelske salmer skulle optages i den kommende salmebog. Sel-ve kommissoriet nævner ikke denne særlige gruppe af salmer, og uenigheden herom var stor. En nedsat arbejdsgruppe udarbejdede et forslag, og efter flere drøftelser blev et udvalg af bibelske salmer dækkende hele kirkeåret op-taget i "Forslag til ny salmebog" (Betænkning nr. 1381). Det skete med kun én stemmes over-

vægt, hvilket fik mindretallet på 9 medlemmer til at ønske en udtalelse herom tilføjet i betæn-ningen. Heri anførtes bl.a., at man ikke fandt, at der i kommissoriet var "belæg for, at det har været kommissionens opgave at beskæftige sig med dette sanglige udtryk," som "vil bryde med dansk tradition for, hvad en menighedssalme i gudstjenesten er."

Offentlig høring 2000 - 2001

Forslag til ny salmebog blev omgående udsat for kritik, ikke kun af de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer. Det grundtvigske Kir-keligt Samfund og Samfundet Dansk Kirkesang kritiserede tilbageføringerne af traditionens salmetekster. De var ligeledes stærkt kritiske over for hovedparten af de nye salmer og salmemelodier, som de fandt brød med den klassi-ske forståelse af dansk salmesang.

Folketingets kirkeudvalg, hvori der sad et par kendte præster, der var modstandere af en ny salmebog, stillede spørgsmål til ministeren om prisen på at udskifte folkekirkens salmebø-ger, og om det kun var kommissionen, der skul-le behandle indkomne kommentarer til forsla-get. En forhenværende biskop holdt møder rundt om i landet med medbragte underskriftsli-ster, hvor man kunne sætte sit navn under en forud formuleret protest mod den nye salme-bog. Kopi af listerne blev efterfølgende sendt til Folketingets kirkeudvalg i håb om, at der ville blive grebet politisk ind i sagen. Kirkeminister Margrethe Vestager afviste dog at gribe ind: "Det er en selvfølge, at kommissionen får lejlighed til at udtale sig om den kritik, som for-slaget har givet anledning til. Når denne del af processen er afsluttet, vil jeg afhængig af udfal-det, tage stilling til det videre forløb" (Kjær-gaard 2008, 255f.).

Kristeligt Dagblad gik aktivt ind i diskussionen om "Forslag til ny salmebog" bl.a. gennem udsendelse af et tillæg om salmebogssagen. Avisen var kritisk over for antallet af nye salmer i forslaget, som man fandt, var alt for beskedent, men positiv over for en ny salmebog. De kirkelige børne- og ungdomsorganisationer gik sammen om at udarbejde et begrundet forslag om optagelse af en række nye salmer, som allerede var indsungne i deres arbejde; og fra nær og fjern strømmede det ind med høringsvar fra både enkeltpersoner og organisationer. På grund af en forsinkelse af forslagets melodidel forlængede kirkeministeren høringsperioden til udgangen af juli 2001.

Ved høringsperiodens udløb var der indkommet 1659 høringsvar, hvortil kom en række høringsvar i form af artikler og indlæg i dagspressen. En helt udsædvanlig stor reaktion på en ministeriel betænkning. Af de mange svar var nogle på få linjer, andre på over 100 sider med grundige kommentarer. Større høringsvar blev desuden afgivet af arbejdsgrupper og udvalg fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Menighedsfakultetet og en række kirkelige organisationer; og såvel fagfolk som talrige menighedsråd og lokale kirkelige arbejdskredse indsendte begrundede ønsker og ændringsforslag.

Langt de fleste høringsvar var trods kritiske bemærkninger positive over for en ny salmebog. Men mange fandt fornyelsen i forslaget for beskeden. Ønsket om flere nye salmer var udtalt, især hos de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer. Andre høringsvar gik på de salmer fra den daværende salmebog, som kommissionen havde udeladt af forslaget, men som mange ønskede bevaret. Endelig blev en række af de foreslåede tilbageføringer stærkt

kritiseret, selv om der også var tilbageføringer, der både blev rost og anbefalet.

Da kommissionen efter høringen i august 2001 atter tog fat på sit arbejde, var det en ny situation. Folk og kirke havde talt, og selv om det ikke var entydigt, så var det dog tydeligt nok til, at arbejdet kunne gøres færdigt med skyldig hensyntagen til brugerne. De mange høringsvar gav et intenst opfølgingsarbejde for kommissionen og ikke mindst de to fagsekretærer. Alle svar blev læst og noteret og indgik i kommissionens afsluttende arbejde.

Politiske forviklinger

Margrethe Vestager blev afløst som kirkeminister i december 2000 af Johannes Lebech (R). Som alle sine forgængere¹¹ var han positiv over for salmebogsprojektet. I et svar i folketinget den 28. februar 2001 fastholdt han, at kommissionen på baggrund af høringen selv skulle arbejde videre med et endeligt forslag til ny salmebog, som ville blive forelagt biskopperne med henblik på en udtalelse om, hvorvidt de ville anbefale, at forslaget kunne indstilles til kongelig autorisation. Denne procedure er den sædvanlige, når det drejer sig om kirkens liturgiske bøger (alterbog, ritualbog, bibeloversættelse og salmebog) (Kjærgaard 2008, 257).

Med folketingsvalget i november 2001 fulgte regeringsskifte og dermed også en ny kirkeminister, sognepræst Tove Fergo (V). Samme dag, hun blev udnævnt, skabte hun i medierne usikkerhed om salmebogens skæbne, idet hun ikke mente, der var behov for nogen ny salmebog. Hun ønskede selv at læse høringsvarene, før hun tog stilling, og hun lod forstå, at hun

¹¹ Torben Rechendorff (K), Arne O. Andersen (CD), Birthe Weiss (A), Ole Vig Jensen (R), Margrethe Vestager (R).

savnede flere gamle salmer i forslaget, bl.a. ”Som hønen klukker mindelig”. Tove Fergos udmelding blev modtaget med kyshånd af folk, der ikke ønskede en ny salmebog, og hun blev politisk bakket op af de to tidehvervspræster i folketinget Søren Krarup (DF) og Jesper Langballe (DF).

Ved den årlige bispemiddag i Københavns bispegård, nytår 2002, hvor ministeren og departementschefen traditionelt er indbudt, fremførte biskopperne, at salmebogens skæbne ikke kunne afgøres, uden at de var blevet hørt, da der er tale om en af folkekirkens liturgiske bøger. Det indvilligede ministeren i, for så et par dage senere alligevel at skabe usikkerhed herom. På et hastigt indkaldt krisemøde med samtlige landets biskopper i kirkeministeriet den 10. januar 2002 forpligtede Tove Fergo sig til ikke at tage endelig stilling til den nye salmebog, før arbejdet var afsluttet og drøftet med biskopperne. I en efterfølgende pressemeddelelse fastholdt ministeren dog muligheden for også at sende salmebogsforslaget til afstemning hos menighedsrådene: ”I en sag, der er så væsentlig for det danske kirkefolk som en ny salmebog, er der brug for, at kirkeministeren får rådgivning både fra de gejstlige med biskopperne i spidsen, og fra de folkevalgte menighedsrådsmedlemmer” (Kjærgaard 2008, 258).

I kommissionen medførte ministerens forbehold en hidtil uhørt enighed og målrettethed i arbejdet. Man var enige om at tage fornødent hensyn til de mange hørings svar og gøre arbejdet hurtigt færdigt. Samtidig fik kommissionen opbakning fra bl.a. Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer og alle rigets biskopper, samt fra forskellig politisk hold. Det stod snart klart, at hvis ikke ministeren ville anbefale au-

torisation, kunne salmebogen udkomme alligevel og bruges med biskoppernes anbefaling.

Kirkeministeren mødtes den 27. februar samme år med kommissionen, og fik en grundig orientering om arbejdet i underudvalg og kommission. Ministeren var interesseret og stemningen udmærket. Efter mødet kørte Tove Fergo til DR TV, hvor hun i ”After Deadline” i et direkte indslag forsikrede, at hun fandt, at kommissionen havde udført et fantastisk godt arbejde. Herefter gjorde kommissionen arbejdet færdigt på et par møder i foråret 2001. En særlig indsats blev i denne sidste fase ydet af de to kommissionsmedlemmer Eva Meile og Ditte Krøgholt, der læste sproglig korrektur på hele materialet.

Den 28. maj 2002 afleverede kommissionen sit endelige forslag til en ny salmebog til ministeren. Under det efterfølgende pressemøde i Kirkeministeriet udtalte Tove Fergo til kommissionens glædelige overraskelse, at hun under forudsætning af biskoppernes anbefaling agtede at indstille salmebogen til Dronningens autorisation. I et samråd med biskopperne den 13. juni 2002 anbefalede de enstemmigt den nye salmebogs autorisation. Der var dog et enkelt hængeparti i form af en ny oversættelse af Luthers lille Katekismus¹². Men også det blev bragt i orden, og den 29. juli 2002 blev salmebogen autoriseret af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II.

¹² Sognepræst Jørgen Børghlum Larsen var med rektorerne Jens Kristian Krarup og Eberhard Harbsmeier som konsulenter engageret som oversætter af de afsnit af Luthers lille Katekismus, der er optaget i salmebogens tekst- og bønnebog. I arbejdets sidste fase blev teksten på biskoppernes foranledning gennemset af biskopperne Jan Lindhardt og Kresten Drejergaard, med mindre korrekationer til følge.

Den Danske Salmebog (2002)

Den Danske Salmebog (1953) har 754 numre, *Forslag til Ny Salmebog* (2001) har 767 og *Den Danske Salmebog* (2002) har ikke færre end 791 numre, hvoraf 142 er nye i dansk salmebogstradition. Væksten af salmer hænger sammen med de ønsker om genoptagelse af udeladte salmer fra forslaget og optagelse af flere nye salmer, som var fremkommet under høringen.

Af de 127 salmer, som kommissionen havde udeladt fra 1953-salmebogen i sit forslag 2001, blev 27 af de mest efterspurgte derfor genoptaget, idet kommissionen ikke ønskede at udelukke salmer, der var i reel brug, og som betød noget for folk, bl.a. ”Jeg så ham som barn med det solrige øje”, ”Nærmere Gud til dig”, ”Et kors det var det hårde trange leje”, ”Gud, du som lyset og dagen oplod”, ”Som hønen klukker mindelig”, og bryllupssalmen ”Jert hus skal I bygge på ordets klippegrund.”

Når det gjaldt optagelse af nye salmer fik høringssvaret fra de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer afgørende betydning, og yderligere 36 nye salmer blev optaget. Nu fik Hans Anker Jørgensen optaget 6 salmer mod kun 1 i forslaget, og der blev plads til flere salmer af bl.a. Lisbeth Smedegaard Andersen, Johannes Johansen, Holger Lissner, Sten Kaalø, Jens Rosendal og Lars Busk Sørensen. I alt 107 salmer fra de sidste 100 år, hvortil kom 20 salmer fra tidligere tider, bl.a. to af H.C. Andersen, som ikke før havde stået i salmebogen, og fire af Ingemanns morgen- og aftensalmer.

Kritikken af tilbageføringerne fik kommissionen til at opgive tilbageføring i 41 salmer, heraf 12 af Kingo. De blev derfor optaget i de kendte versioner fra 1953-salmebogen. Beslutningen skete ikke uden sværdslag. Tilbageføringerne ikke mindst i Kingos og Brorsons sal-

mer var fra starten en hjertesag for kommissionen, som den havde brugt megen tid og energi på.

Afsnittet med de bibelske salmer kom ikke med i den autoriserede salmebog 2002, da der i kommissionen var enighed om, at den tilhørende musikdel ikke havde fundet en tilfredsstillende løsning. Sagen blev derfor stillet i bero, og i stedet henvistes til evt. at udgive disse i en senere selvstændig publikation.

Endelig gav høringen anledning til, at 20 salmer fra forslaget blev udeladt i den nye salmebog, heraf tretten ældre og syv nyere tekster, fortrinsvis af K.L. Aastrup. I alt er 105 salmer fra 1953-salmebogen udeladt. Grundstammen i *Den Danske Salmebog* (2002) er dog fortsat Luthers salmer i dansk oversættelse samt danske salmer af Kingo, Brorson, Grundtvig og Ingemann.

Også melodistoffet, der er øget i forhold til *Den Danske Koralbog* (1954), blev revideret i lyset af de indkomne høringssvar. Melodihenvisninger blev opgivet eller ændret, og nodemateriale til både den enstemmige og flerstemmige koralbog gennemarbejdet på ny. Dette arbejde blev afsluttet i juni 2002. I 2003 udsendtes *Koralbog til Den Danske Salmebog*, og i 2005 udkom *Den Danske Salmebog* (2002) med enstemmige noder. Mange af salmerne har flere melodihenvisninger, dels til de originale melodier til de pågældende salmer, dels til såkaldte lånemelodier dvs. melodier skrevet til andre salmer, men i samme versemål.

I *Den Danske Salmebog* (2002) er hovedparten af salmestoffet i lighed med 1953-salmebogen disponeret efter den apostolske trosbekendelse, indledt med et afsnit lovsange (nr. 1-15) og afsluttet med to afsnit salmer om kristenlivet (nr. 576-698) og menneskelivet (nr.

699 – 791). Der er udarbejdet en ny bønnebog og en fornyet samling bibelord til opmuntring og trøst, samt uddrag af dr. Martin Luthers lille Katekismus i ny oversættelse. Ritualbog og Alterbog fra 1992 er optaget i salmebogen, og en række registre med oversigter og oplysninger er blevet bearbejdet. Endelig bringes ”Forslag til salmevalg”, udarbejdet for kommissionen af sognepræst Erik Aagaard og rektor Gerhard Pedersen.

Siden 1778 har Det Kgl. Vajsenhus haft privilegium på at udgive salmebogen. Det blev senest fornyet i oktober 1999, og gælder frem til 2020. Vajsenhusets Forlag har dog overdraget arbejdet med udgivelse og trykning til Det Danske Bibelselskabs Forlag.

Den Danske Salmebog (2002) er taget i brug i næsten alle landets kirker og dens forgænger optrykkes ikke mere.

Litteratur

Balslev-Clausen, Peter 2003. "Salmebog og politik. Et stykke dansk salmebogshistorie 27. november 2001 - 28. maj 2002 som bevidnet i de trykte medier", *Hymnologiske Meddelelser* 2003, 1. hefte, 75-216.

Kjærgaard, Jørgen, 2008. *Salmehåndbog I. Salmehistorie*. København: Det Kgl. Vajsenhus' Forlag.

Svendsen, Erik Norman 2001. "Kommissionen mellem tradition og fornyelse. Om arbejdet med en ny salmebog 1990-2000" i *Gudstjenestens teologi*, Festskrift til Gerhard Pedersen. København: Anis.

Svendsen, Erik Norman 2003. "Salmebog til tiden" i *Årbog for Københavns stift* 2003.

Rechendorff, Torben 2008. *Glimt – af et jævnt og muntert virksomt liv*. Privat tryk.